

JISMONIY TARBIYA VA SPORT MASHG‘ULOTLARIDA SHAXS TARBIYASI.

Tohirjonov Hojiakbar Qahramon o‘g‘li
Qo‘qon davlat pedagogika instituti talabasi.

ANNOTATSIYA. Maqolada jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlarida shaxs tarbiyasi masalalari to‘g‘risida so‘z yuritilgan. Shuningdek, mashg‘ulotlarda shaxs tarbiyasining yo‘lga qo‘yish metodikasi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: jismoniy tarbiya va sport, shaxs tarbiyasi, shaxsni jamoada tarbiyalash, individual yondashish.

Ma‘lumki, mavjud jamiyatda yashaydigan har bir shaxs har tomonlama rivojlangan bo‘lishi lozim, chunki, kishilar ruhiy, ma‘naviy va jismoniy sifatlarni o‘zida mujassamlashtirgan holda tug‘ilmaydilar.

Bu sifatlarni kamol topishi, o‘sha ijtimoiy sharoitga va mavjud tarbiya tizimiga bog‘liq. Ijtimoiy muhit har tomonlama garmonik rivojlanishni, har doim va har yerda inson organlari va sistemalarining biologik rivojlanishini ichki talab tarzida qo‘yadi.

Shaxsning asosiy ahloqiy ko‘rinishlarini shakllantirishga qaratilgan tarbiyaviy jarayonning tuzilishi, tarbiyaviy tamoyillarni ijodiy qo‘llashga asoslanadi. Hozirgi kunda mavjud tarbiyaviy tamoyillar tizimini shartli ravishda quyidagi ikki guruhga ajratish mumkin: o‘sib kelayotgan yosh avlod tarbiyasi asosini ifodalovchi g‘oyaviy – siyosiy tamoyillar – milliy istiqloq g‘oyasi tamoyillari, maqsadga yo‘naltirilganlik, tarbiyaning hayot va mehnat bilan bog‘liqligi tamoyillari, ikkinchi guruh tamoyillari bevosita tarbiyalanuvchilarning shaxsiga qaratilgan: jamoada tarbiyalash tamoyili, yetarli darajada shaxsni hurmat qilish tamoyili, tarbiyaning ijobiylikka tayanganlik tamoyili va individual yondashish tamoyili.

Birinchi guruhdagi tamoyillarni hal qilishda, o‘qituvchi o‘zining g‘ayratini, o‘quvchilar jismoniy tarbiyasi barcha shakllarini g‘oyaviy-ma‘naviy qadriyatlar bilan ta‘minlashga yo‘naltirishi kerak. Bu tamoyillar tarbiyaviy tamoyillarning strategiyasini tashkil qiladi. Natijada bunday ta‘sirlar O‘zbekistonning ma‘naviy qadriyatlariga e‘tiqodni va shaxsning faol hayotiy pozitsiyasini shakllantirishga olib kelishi kerak. Jismoniy tarbiya darslari, sinfdan tashqari mashg‘ulotlarning harbiy vatanparvarlik tarbiyasi bilan bog‘liqligini ta‘minlash zarur. Faol hayotiy pozitsiya O‘zbekiston qurolli kuchlari safida xizmat qilish hamda Vatanni himoya qilishga tayyorligini tabiyalashdan iborat.

Jismoniy tarbiya va sport sohasi samaradorligini oshirishda fiziologik, pedagogik-psixologik yondashuvlar va fanlararo integratsiyalashuv masalalari

Sinfdan tashqari ishlarda suhbatlar o‘tkazish, O‘zbekiston sportchilarining yuqori fuqarolik axloqiy xulqlari va maktab sportchilari to‘g‘risida hikoyalar aytib berish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Bu guruh tarbiyaviy tamoyillarining hal qilinishi maktab hayotining barcha sohalarida o‘quvchilarni ijtimoiy foydali mehnatga keng doirada jalb qilish bilan amalga (maktab sport maydonchalarini qurish, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar bilan mashg‘ulotlar o‘tkazish, sport jihozlarini ta‘mirlash va boshqalar) oshirilishi kerak. O‘qituvchining bunday ishi natijasida o‘quvchilarda vijdon burchi va atrofdagi ijtimoiy voqeliklar xuddi o‘ziniki kabi idrok qilinishini shakllantiradi. Shuni esda tutmoq zarurki, o‘qituvchi tanlab olgan ishning ijtimoiy mohiyati qancha yuqori bo‘lsa, o‘quvchilarda ma‘suliyatlilik va axloqiy burch darajasi shuncha yuqori bo‘ladi.

Ikkinchi guruh tamoyillari birinchi guruh tamoyillari bilan hamohang bog‘liq bo‘lib, o‘qituvchiga tarbiya jarayonini tuzishda aniq yo‘llarni ko‘rsatuvchi bilimlar bilan qurollantiradi. Aslida bu tamoyillarning hammasi tarbiyalanuvchining shaxsiga qaratilgan bo‘lib, pedagogikaning insonparvarligi ruhida yoritilgan

Shaxsni jamoada tarbiyalash – tarbiyaning yetakchi tamoyillaridan biri hisoblanadi. Jismoniy tarbiya pedagogikasi o‘qituvchiga ularni hal qilish yo‘llarini tanlashda keng imkoniyatlar yaratadi. O‘quvchilar jismoniy tarbiyasining barcha shakllari, ularning mazmuni shaxsning jamoatchilik sifatlarini shakllantirishda ulkan imkoniyatlarga ega. Turli xil musobaqalarni tashkil qilish, darslarda o‘yinlar va estafetalarni qo‘llash, jismoniy tarbiya pedagogikasining bu muhim tamoyili amalda muvaffaqiyatli tadbiq qilinishi mumkin. Faqat o‘zaro ma‘suliyatlilik va o‘zaro bog‘liqlik vaziyatlarini hosil qilish zarur. Bunga har xil usullar bilan erishiladi.

Birinchi vaziyatda bu jismoniy madaniyat bo‘yicha sinf faollarining jamoa oldidagi ma‘suliyati. Boshqa vaziyatda – jamoaning bitta-ikkita a‘zosining butun jamoa oldidagi ma‘suliyati. Uchinchi vaziyatda – jamoa barcha a‘zolarining uning vakillari oldidagi ma‘suliyati. O‘qituvchining tashvishida nafaqat, ish bajarish bo‘yicha o‘zaro munosabatlarni shakllantirish (“Sen majbursan”), (“Biz senga yuklaymiz”), (“Sizlar mana bu uchun javobgarsizlar”), ya‘ni tashkilotchilik va ijrochilik munosabatlari, balki g‘amxo‘rlik, xushfe‘llik, rahmdillik, o‘zaro tushunish munosabatlari ham bo‘lishi kerak. Faqat ana shu sharoitlardagina jamoaning ichidagi va shaxsiy munosabatlarning hamohangligi paydo bo‘ladi.

Maktab o‘quv tarbiyaviy ishi tizimining markazida va alohida pedagogik aksiyalarda o‘quvchining shaxsi turadi. Aynan, shuning uchun ham, jismoniy tarbiya pedagogikasida o‘qituvchidan talabchanlik bilan birgalikda o‘quvchi shaxsini hurmat qilish, ijobiylikka tayanganlik tamoyillari aniq ifodalangan. Bu tamoyillarda shaxsning

Jismoniy tarbiya va sport sohasi samaradorligini oshirishda fiziologik, pedagogik-psixologik yondashuvlar va fanlararo integratsiyalashuv masalalari

ma'naviy dunyosi, qiziqishlari dunyosi, uning individualligiga ziyon-zahmat yetkazmaslik, mehribonlik talablari qo'yilgan. Bu tamoyillarga rioya qilgan holda o'qituvchi shunday uslub va muomala tarzi munosabatlarini topishi kerak-ki, u o'quvchining ichki kuchlarini susaytirmasligi, ranjitmasligi kerak, balki bu kuchlarni namoyish qilishga undashi lozim.

Bu vaqtda qilingan harakatlar ma'suliyatlilikni, o'z qadrini bilishni ehtiyotkorlik bilan tarbiyalash juda muhimdir. Arzimagan narsalar uchun asossiz ayblayverishlik, siltab tashlashlik kabi harakatlar mutlaqo mumkin emas (qizlarning pala-partish kiyimi uchun sinf jamoasi oldida tanbeh berish, yoki qo'rqqoqlikda kamsitish va boshqalar). O'quvchida ijobiylikni loyihalashtirish zarur, mayli, hattoki, ma'lum darajada xatoga yo'l qo'yilsa ham. O'quvchi o'ziga aniq ishonmaydi, o'tgan musobaqalarda u yaxshi ishtirok eta olmadi, jamoaga pand berdi. Ammo o'qituvchi uni yana jamoa tarkibiga qo'yadi, o'qituvchi unga ishonadi va o'quvchida o'ziga bo'lgan ishonchni uyg'otadi, uni hosil qiladi, ma'suliyat hissini rag'batlantiradi.

O'quvchilarning yosh xususiyatlari o'ziga xosligi uchun rivojlanayotgan shaxsga to'g'ri ta'sir ko'rsatishda ularning usullarini va vositalarini to'g'ri tanlashni talab qiladi. Individual yondashish tamoyilini hal qilish pedagogik ta'sirning o'quvchi imkoniyatlariga, kuchiga va hayotiy tajribasiga mos bo'lishligini nazarda tutadi. Shunday ekan yoshning jismoniy, hayajon-irodalik, intellektual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish zarur. Bolalar, ayniqsa o'smirlar juda tez voyaga yetadilar. O'qituvchi uchun har xil turdagi vazifalar, topshiriqlar maksimal ma'suliyatni talab qiluvchi ma'naviy g'ayrat va maqsadga erishish uchun butun irodani ishga solishda bo'lishi mumkin bo'lgan murakkablashish fursatlarini e'tiborsiz qoldirmasligi juda ham muhimdir. Shuni esda saqlash kerakki, bir xil yosh doirasida har bir shaxs o'zining ichki dunyosida takrorlanmasdir. Bu shaxsiy havaslar, ishtiyoqlar, talablar, fikrlar, intilishlar dunyosidir. Aynan, shuning uchun ham, tarbiyaviy jarayon o'quvchilarning individual xususiyatlariga tayanmog'i darkor. Shu bilan bir qatorda mavjud individual xususiyatlarni hisobga olgan holda, yangi, ancha qadrlil havaslarni va ehtiyojlarni paydo qilish imkoniyatlarini hosil qilish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

9. Arabboyev, Qahramon. "MADANIY ME'ROSLARIMIZDA JISMONIY TARBIYA MASALALARI." Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi 6 (2023): 643-648.

Jismoniy tarbiya va sport sohasi samaradorligini oshirishda fiziologik, pedagogik-psixologik yondashuvlar va fanlararo integratsiyalashuv masalalari

10. АРАББОЕВ, ҚТ. "жисмоний тарбия дарсларида талабалар ўқув-спорт фаоллигини оширишда шахсга йўналтирилган таълим турларининг ўрни." ФАН-СПОРТГА Учредители: Узбекский государственный университет физической культуры и спорта 6: 68-71.

11. Tohirjonov Hojiakbar Qahramon o'gli. "HARAKATLI O'YINLARNING MASHG'ULOTLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI PEDAGOGIK IMKONIYATLAR". *Conferencea*, Nov. 2023, pp. 69-74,

12. Tohirjonovich, Arabboyev Qahramon. "THE ROLE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN STUDENT ACTIVITY AND LIFESTYLE." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 12.09 (2023): 58-63.

13. Inomov Fakhridin Ormonovich. (2024). PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR EDUCATION OF STUDENTS THROUGH SPORTS COMPETITIONS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(1), 196–200.

14. Хатамов, Зафарджон Назирджонович, Хамидулло Хабибуллоевич Болтабоев, and Мухаммаджон Ахмедов. "ПОВЫШЕНИЕ УДЕЛЬНОЙ СКОРОСТИ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ДЕЯТЕЛЬНОЙ ИГР." *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi* 10.3 (2023): 130-135.